DIONYSII

CATONIS DISTICHA

DE MORIBVS AD FILIVM.

Recognita de novo ad Metaphrasin & castigationes Iosephi Scaligeri:

à J. R.

In usum Scholarum.

EDINBURGI,

Excudebat ROBERTUS BRYSON, *ad Insigne* JONÆ. 1639.

PRÆFATIO.

Cum brevissimis præceptis.

QUum animadverterem, quamplurimos homines graviter errare in viâ morum, succurrendum & consulendum eorum opinioni fore existimavi, maximè, ut gloriosè viverent, & honorem contingerent. Nunc te (fili charissimè) docebo, quo pacto morem animi tui componas. Igitur præcepta mea ita legito, ut intelligas. Legere enim, & non intelligere, negligere est.

ITaque DEO supplica.
Parentes ama.
Cognatos cole.
Magistrum metue.
Datum serva.
Foro pare.
Cum bonis ambula.
Ad consilium ne accesseris, antequam voceris.
Mundus esto.
Saluta libenter.
Majori cede.
Minori parce.
Rem tuam custodi.
Verecundiam serva.
Diligentiam adhibe.
Libros lege.
Quæ legeris memento.
Familiam cura.
Blandus esto.
Irasci ab re noli.
Neminem irriseris.
Miserum ne irriseris.
Mutuum dato.
Vide, videto.
In judicium adesto.
Convivare rarò.
Quòd satis est dormi.
Jus jurandum serva.
Vino te tempera.
Pugna pro patriâ.
Nil temerè credideris.
Tu te consule.
Meretricem fuge.
Literas disce.
Nihil mentire.
Bonis benefacito.
Maledictis ne esto.
Existimationem retine.
Æquum judica.
Parentes patientiâ vince.
Beneficij accepti memor esto.
Ad prætorium stato.
Consultus esto.
Utere virtute.
Iracundiam tempera.
Trochio lude.
Aleas fuge.
Nihil arbitrio virium feceris.
Minorem te ne contempseris.

Aliena concupiscere noli.
Conjugem ama.
Liberos erudi.
Patere legem, quam ipse tuleris.
Pauca in convivio loquere.
Illud stude agere, quod justum est.
Amorem libenter ferto.

DISTICHORUM DE MORIBUS.

LIBER I.

Dei cultus præcipuus.

SI DEUS est Animus, nobis ut carmina dicunt;
Hic tibi præcipuè sit purâ mente colendus.

Somnolentia vitanda.

Plus vigila semper, ne somno deditus esto:
Nam diuturna quies vitijs alimenta ministrat.

Cohibenda lingua.

Virtutem primam esse puta compescere linguam;
Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Sibi ipsi conveniendum.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse;
Conveniet nulli, qui secum dissidet ipse.

Nemo temerè culpandus.

Si vitam inspicias hominum, si denique mores,
Quum culpas alios, nemo sine crimine vivit.

Utilitas divitiis anteponenda.

Quæ nocitura tenes, quamvis sint chara, relinque;
Utilitas opibus præponi tempore debet.

Mores pro tempore mutandi.

Constans & levis, ut res ipsa expostulat esto,
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Uxori non semper assentiendum.

Nil temerè uxori de servis crede querenti,
Sæpe etenim mulier quem conjunx diligit, odit.

Instandum correctioni Amici.

Cumq; mones aliquem, nec se velit ipse moneri,
Si tibi sit charus, noli desistere cœptis.

Sivi

Stulti verbis non vincuntur.

Contrà verbosos noli contendere verbis,
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Amicus sibi quisque primus.

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus,
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.

Rumores spargere vetitum.

Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse loquutum.

Fides aliena non promittenda.

Spem tibi promissi certam promittere noli.
Rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.

Iudex quisque sui.

Cùm te aliquis laudat, judex tuus esse memento:
Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Beneficiorum ratio.

Officium alterius multis narrare memento:
Atq; alius cùm tu benefeceris, ipse fileto.

Senio benè gesta referenda.

Multorum cùm facta senex & dicta recenses,
Fac tibi succurrant, juvenis quæ feceris ipse.

Suspicionis labes.

Ne cures, si quis tacito sermone loquatur.
Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.

In prosperis de adversis cogitandum.

Cùm fueris fœlix, quæ sunt adversa caveto:
Non eôdem cursu respondent ultima primis.

Mors alterius non speranda.

Cùm dubia & fragilis sit nobis vita tributa,
In morte alterius spem tu tibi ponere noli.

Amicus in dono æstimandus.

Exiguum munus cùm dat tibi pauper amicus,
Accipito placidè, plenè & laudare memento.

Paupertatis tolerantia.

Infantem nudum cum te natura creârit,
Paupertatis onus patienter ferre memento.

Mors non formidanda.

Ne timeas illam, quæ vitæ est ultima finis,
Qui mortem metuit, quod vivit, perdit idipsum.

Amicorum ingratitudo fugienda.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,
Incusare Deum noli, sed teipse coerce.

Frugalitas.

Ne tibi quid desit, quæ sitis utere parce:
Utq; quod est serves semper tibi deesse putato.

Promissio iterata molesta.

Quod præstare potes, ne bis promiseris ulli:
Ne sis ventosus, dum vis bonus ipse videri.

Ars arte deludenda.

Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus,
Tu quoq; fac simile, sic ars deluditur arte.

Blandiloquentia suspecta.

Noli homines blando nimium sermone probare,
Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Liberi artibus instruendi.

Quum tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos
Instrue, quo possint inopem defendere vitam.

Res quomodo æstimanda.

Quod vile est carum, quod carum est, vile putato:
Sic tibi nec cupidus, nec avarus habeberis ulli.

Culpata non facienda.

Quæ culpare soles, ea tu ne feceris ipse,
Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Concedenda petenda.

Quod justum est petito, vel quod videatur honestum
Nam stultum est petere id quod possit jure negari.

Nota ignotis non commutanda.

Ignotum tibi tu noli præponere notis,
Cognita judicio constant, incognita casu.

Dies quisque supremus putandus.

Cũm dubia incertis versetur vita periclis,
Pro lucro tibi pone diem, quicunq; laboras.

Obsc

Obsecundandum amicis.

Vincere cùm possis, interdum cede sodali,
Obsequio quoniam dulces retinentur amici.

Amicitiæ mutua officia.

Ne dubita, cùm magna petas impendere parva;
His etenim rebus conjungit gratia charos.

Amicitia rixas odit.

Litem inferre cave, cùm quo tibi gratia juncta est,
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Castigatio sine irâ.

Servorum culpis, cùm te dolor urget in iras,
Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Patientiâ vince.

Quem superare potes interdum vince ferendo:
Maxima enim morum semper patientia virtus.

Quæsita sunt servanda.

Conserva potius, quæ sunt jam parta labore:
Cùm labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Consulendum sibi in primis.

Dapsilis interdum notis, & charus amicis,
Cùm fueris felix, semper tibi proximus esto.

LIBER II. PRÆFATIO.

TElluris si fortè velis cognoscere cultus,
Virgilium legito: quod si mage noscere laboras
Herbarum vires, Macer has tibi carmine dicet,
Corporis ut cunctos possis depellere morbos,
Si Romana cupis & civica noscere bella,
Lucanum quæras, qui Martis prælia dixit.
Si quis amare velis, vel discere amare legendo,
Nasonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,
Ut sapiens vivas, audi, quæ discere possis:
Per quæ semotum vitijs traducitur ævum.
Ergo ades, & quæ sit sapientia, disce legendo.

De omnibus benè merendum.

Si potes, ignotis etiam prodesse memento;
Utilius regno est meritis acquirere amicos.

Arcana non scrutanda.

Mitte arcana Dei, cœlumq; inquirere quid sit,
Cùm sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Mortis timor gaudia pellit.

Linque metum lethi, nam stultum est tempore in omni
Dum mortem metuas, amittere gaudia vitæ.

Iracundia cavenda.

Iratus de re incertâ contendere noli:
Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Expendendum ubi opus est.

Fac sumptum properè cùm res desiderat ipsa,
Dandum etenim est aliquid, cùm tempus postulat aut res.

Fortuna modica tutior.

Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento:
Tuta magè est puppis, modico quæ flumine fertur.

Occulta vitia reticenda.

Quod pudeat socios prudens celare memento,
Ne plures culpent id quod tibi displicet uni.

Occulta tandem revelantur.

Nolo putes pravos homines peccata lucrari:
Temporibus peccata latent, sed tempore patent.

Imbecillitas virtute compensatur.

Corporis exigui vires contemnere noli,
Consilio pollet, cui vim natura negavit.

Cedendum potiori ad tempus.

Cui scieris non esse parem te, tempore cede,
Victorem à victo superari sæpé videmus.

Rixandum cum familiaribus non esse.

Adversus notum noli contendere verbis,
Lis minimis verbis interdum maxima crescit.

Fortuna non quærenda sorte.

Quid Deus intendat noli perquirere sorte,
Quid statuat de te, sine te deliberat ipse.

Luxus odium generat.

Invidiam nimio cultu vitare memento:
Quæ si non lædit, tamen hanc sufferre molestum est.

Animus non deponendus ob iniquum jud

Esto animo forti, cùm sis damnatus iniquè,
Nemo diu gaudet, qui judice vincit iniquo.

Reconciliatis lis nonrefricanda.

Litis præteritæ noli maledicta referre:
Post inimicitias iram meminisse, malorum est.

Teipsum neque lauda, neque culpa.

Ne te collaudes, nec te culpaveris ipse:
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Parsimonia.

Utere quæsitis parcè, cùm sumptus abundat,
Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.

Supercilium nonnunquam deponendum.

Insipiens esto, cùm tempus postulat, aut res:
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.

Neque prodigus, neque avarus.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento
Crimen avaritiæ: nam sunt contraria famæ.

Loquaci parum credendum.

Noli tu quædam referenti credere semper,
Exigua iis tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Ebrius vinum non accuset.

Quod potus peccas, ignoscere tu tibi noli:
Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.

Amicis consilia credenda.

Consilium arcanum tacitò committe sodali:
Corporis auxilium medico committe fideli.

Successus malorum ne te offendat.

Indignos noli successus ferre molestè:
Indulget fortuna malis, ut lædere possit.

Futuros casus providendos.

Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos,
Nam levius lædit quicquid prævidimus ante.

Animus in adversis spe fovendus.

Rebus in adversis animum submittere noli:
Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.

Oppor-

Opportunitas, cùm contingit, tenenda.

Rem tibi quam noſces aptam, dimittere noli,
Fronte capillata, poſt eſt occaſio calva.

Futura ex præteritis colligenda.

Quod ſequitur ſpecta, quod ſis imminet ante videto.
Illum imitare Deum, qui partem ſpectat utramque.

Vitæ ratio habenda.

Fortius ut valeas, interdum parcior eſto:
Pauca voluptati debentur, plura ſaluti.

Multitudini cedendum.

Judicium populi nunquam contempſeris unus,
Ne nulli placeas dum vis contemnere multos.

Valetudo curanda.

Sit tibi præcipuè, quod primum eſt, cura ſalutis:
Tempora ne culpes, cùm ſit tibi cauſa doloris.

Somnia non obſervanda.

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilans ſperat, per ſomnum cernit idipſum.

LIBER III.

PRÆFATIO.

HOc quicunq; voles carmen cognoſcere Lector,
Quum præcepta ferat, quæ ſunt gratiſſima vitæ
Commoda multa feres, ſin autem ſpreveris illud,
Non me ſcriptorem, ſed te neglexeris ipſe.

Dandum eſſe operam literis.

Inſtrue præceptis animum, nec diſcere ceſſes:
Nam ſine doctrina vita eſt quaſi mortis imago.

Moribus captanda fama.

Fortunæ donis ſemper parere memento,
Non opibus bona fama datur, ſed moribus ipſis.

Rectè agendo aliorum linguam ne timeas.

Cùm rectè vivas, ne cures verba malorum:
Arbitrii noſtri non eſt, quid quiſq; loquatur.

Amici crimen celandum.

Productus teſtis, ſalvo tamen ante pudore,
Quantumcunq; potes celato crimen amici.

Blanditoquentia suspecta.

Sermones blandos, blæsosque cavere memento:
Simplicitas veri fama est, fraus ficta loquendi.

Ignava vita fugienda.

Segnitiem fugito, quæ vitæ ignavia fertur:
Nam cùm animus languet, consumit inertia corpus.

Animus fessus relaxandus.

Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.

Malo animo neminem reprehendas.

Serius dictum, aut factum ne carpseris unquam,
Exemplo simili ne te derideat alter.

Hæreditas augenda.

Quod tibi sors dederit tibulis suprema, notato,
Augendo serva, ne sis, quem fama loquatur,

Senecta sit munifica.

Cùm tibi divitiæ superant in fine senectæ,
Munificus facito vivas, non parcus avaris.

Verba attendenda, non os loquentis.

Utile consilium dominus ne despice servi:
Nullius sentum si prodest, temseris unquam.

Præsenti utendum fortuna.

Rebus & in cunctis, si non est, quod fuit ante,
Fac vivas contentus eo, quod tempora præbent.

Uxor spe dotis non quærenda.

Uxorem fuge ne ducas sub nomine dotis,
Nec retinere velis si cœperit esse molesta.

Alieno sapere exemplo.

Multorum disce exemplo quæ facta sequaris,
Quæ fugias. Vita est nobis aliena magistra.

Nihil ultra vires.

Quod potes, id tentato: operis ne pondere pressus,
Succumbat labor, & frustra tentata relinquas.

Consentire videtur qui tacet.

Quod nosti haud rectè factum nolito silere:
Ne videare malos imitari velle tacendo.

Rigor

Rigor favore temperandus.

Judicis auxilium sub iniquâ lege rogato,
Ipsæ etiam leges cupiunt, ut jure regantur.

Feras quæ tuâ culpâ pateris.

Quod meritò pateris, patienter ferre memento:
Cumq; reus tibi sis, ipsum, te judice, damna.

Multa legenda, sed cum judicio.

Multa legas facito: perlectis perlege multa,
Nam miranda canunt, sed non credenda Poetæ.

Modestè in convivio loquendum.

Inter convivas fac sis sermone modestus:
Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

Iracundia uxoris non formidanda.

Conjugis iratæ nolito verba timere:
Nam lachrymis struit insidias dum fœmina plorat.

Quæsitis utendum, non abutendum.

Utere quæsitis, sed ne videaris abuti:
Qui sua consumunt, cùm deest, aliena sequuntur.

Mors non formidanda.

Fac tibi proponas mortem non esse timendam,
Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum est.

Uxor proba si loquax, ferenda.

Uxoris linguam, si frugi est, ferre memento,
Namq; malum est, te nolle pati, hanc non posse tacere.

Pietas erga parentes.

Æquâ diligito charos pietate parentes,
Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

LIBER IIII.

PRÆFATIO.

SEcuram quicunq; cupis perducere vitam,
Nec vitiis hærere animum quæ moribus obsunt:
Hæc præcepta tibi semper relegenda memento,
Invenies aliquid, quo te nitare magistro.

Divitiarum contemptus.

Despice divitias si vis animo esse beatus,
Quas qui suspiciunt, mendicant semper avari.

Vivere ad naturam optimum.

Commoda naturæ nullo tibi tempore deërunt,
Si contentus eo fueris, quod postulat usus.

Res ratione regenda.

Cùm sis incautus, nec rem ratione gubernes,
Noli fortunam, quæ nulla est, dicere cæcam.

Amor pecuniæ ad usum.

Dilige denarii, sed parcè dilige, formam,
Quam nemo sanctus, nec honestus captat ab ære.

In valetudine ne opibus parcas.

Quum fueris locuples, corpus curare memento.
Æger dives habet nummos, se non habet ipsum.

Castigatio paterna ferenda.

Verbera cùm tuleris discens aliquando magistri,
Fer patris ingenium, quum verbis exit in iram.

Certa & utilia agenda.

Res age quæ prosunt: rursus, vitare memento,
In quibus error inest, nec spes est certa laboris.

Libenter donandum.

Quod donare potes gratis, ne vende roganti,
Nam rectè fecisse bonis, in parte lucrorum est.

Suspitiosi statim expendenda.

Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit,
Namq; solent primò quæ sunt neglecta, nocere.

Venus abstinenti à cohibenda.

Cùm te detineat Veneris damnosa voluptas,
Indulgêre gulæ noli, quæ ventris amica est.

Homo malus, fera pessima.

Cùm tibi proponas animalia cuncta timere,
Unum hominem tibi præcipio plus esse timendum.

Sapientia fortitudini præferenda.

Cùm tibi prævalidæ fuerint in corpore vires,
Fac sapias: sic tu poteris vir fortis haberi.

Amicus cordis medicus.

Auxilium à notis petito, si fortè laboras,
Nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus.

Sacrifi

Sacrificium spiritus contribulati.

Cùm sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est morte alterius spérare salutem.

Amicus ex moribus deligendus.

Cùm tibi vel locum, vel fidum quæris amicum,
Non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.

Avaritia vitanda.

Utere quæsitis opibus: fuge nomen avari,
Quid tibi divitiæ prosunt, si pauper abundas?

Voluptas inimica famæ.

Si famam servare cupis, dum vivis honestam,
Fac fugias animo, quæ sunt mala gaudia vitæ.

Senem etiam delirum ne irrideris.

Cùm sapias animo, noli irridere senectam:
Nam quicunq; sanos sensus puerilis in illo est.

Opes fluxæ, ars perpetua.

Disce aliquid: nam cùm subitò fortuna recessit,
Ars remanet, vitæq; hominis non defuit unquam.

Mores ex verbis cognitu.

Perspicito tecum tacitus quod quisq; loquatur:
Sermo etenim mores, & celat & indicat idem.

Ars usu juvandâ.

Exerce studium, quamvis perceperis artem,
Ut cura ingenium, sic & manus adjuvat usum.

Vitæ contemptus.

Multum ne cures venturi tempora fati:
Non metuit mortem qui scit contemnere vitam.

Discendum & docendum.

Disce, sed à doctis: indoctos ipse doceto,
Propagandæ etenim rerum doctrina bonarum est.

Bibendi ratio.

Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus,
Morbi causa mali, nimia est quæcunq; voluptas.

Ne damnes quod probaveris.

Laudâris quodcunq; palam, quodcunq; probâris
Hoc vide ne rursus levitatis crimine damnes.

Circa

Circumspectus utraque fortuna.

Tranquillis rebus quæ sunt adversa caveto:
Rursus in adversis melius sperare memento.

Studio crescit sapientia.

Discere nè cessa, curâ sapientia crescit;
Rara datur longo prudentia temporis usu.

Parcè laudandum.

Parcè laudato, nam quem tu sæpè probâris,
Una dies, qualis fuerit, monstrabit, amicus.

Discere ne pudeat.

Ne pudeat, quæ nescieris te velle doceri,
Scire aliquid laus est: turpe est nil discere velle.

Rebus utendum ad sobrietatem.

Cum Venere & Baccho lis est sed juncta voluptas
Quod blandũ est, animo complectere, sed fuge lites.

Tristibus & tacitis non fidendum.

Demisso tacitos animo vitare memento,
Qua flumen placidum est forsan latet altiùs unda.

Sors sorti conferenda.

Cùm tibi displiceat rerum fortuna tuarum,
Alterius specta, quo sis discrimine pejor.

Ultra vires nihil aggrediendum.

Quod potes id tenta: nam littus carpere remis,
Tutius est multo, quam velum tendere in altum.

Cum justo iniquè non contendendum.

Contra hominem justum pravè contendere noli,
Semper enim Deus injustas ulciscitur iras.

Fortuna utraque æquè ferenda.

Ereptis opibus noli tu flere querendo:
Sed gaude potius tibi cùm contingit habere.

Ab amico quid ferendum.

Est jactura gravis quæ sunt amittere damnis,
Sunt quædam quæ ferre decet patienter amicum.

Tempori non confidendum.

Tempora longa tibi noli promittere vitæ,
Quocunque ingrederis sequitur mors, corpus ut umbra.

Deus quibus placandus.

Thure Deum placa, vitulum sine crescat aratro,
Ne credas placare Deum, dum cæde litatur.

A potentioribus læsus dissimula.

Cede locum læsus, fortunæ cede potenti:
Lædere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Castiga teipsum.

Cùm quid peccâris, castiga teipse subinde:
Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Amicus mutatus non vituperandus.

Damnâtis nunquam post longum tempus amicum
Mutavit mores, sed pignora prima memento.

Beneficiorum collatis attende.

Gratior officiis quo sis mage charior esto,
Ne nomen subeas, quod dicunt Officiperdæ.

Suspicionem tolle.

Suspectus cave sis, ne sis miser omnibus horis:
Nam timidis & suspectis aptissima mors est.

Humanitas erga servos.

Cùm fueris famulos proprios mercatus in usus,
Ut servos dicas, homines tamen esse memento.

Occasionem rei commodæ ne prætermittas.

Quamprimum rapienda tibi est occasio prima,
Ne rursus quæras quæ jam neglexeris ante.

Non lætandum de repentino obitu.

Morte repentinâ noli gaudere malorum:
Felices obeunt, quorum sine crimine vita est.

Pauper simulatum vitat amicum.

Quum tibi sit conjux, ne res & fama laboret,
Vitandum ducas inimicum nomen amici.

Inge studium.

Quum tibi contigerit studio cognoscere multa,
Fac discas multa & vites non velle doceri.

Brevitas memoriæ amica.

Miraris verbis nudis me scribere versus?
Hos brevitas sensus fecit conjungere binos.

FINIS.